

Arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto probleminiai aspektai Lietuvoje

Gintaras Švedas

<https://orcid.org/0000-0003-4238-3321>
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros vedėjas
profesorius habilituotas teisės mokslų daktaras
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel.: (+370 5) 236 6167
El. paštas: gintaras.svedas@tf.vu.lt

Justyna Levon

<https://orcid.org/0000-0002-1270-5780>
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros asistentė
socialinių mokslų daktarė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas: Justyna.levon@tf.vu.lt

Straipsnyje* analizuojami Lietuvos Respublikoje naujo instituto – arešto bausmės vykdymo atidėjimo įteisinimo pagrįstumo aspektai, identifikuojami šio instituto taikymo galimi probleminiai aspektai ir jų sprendimo būdai.

Pagrindiniai žodžiai: areštas, bausmės vykdymo atidėjimas, pagrįstumas.

Problematical Aspects of the Suspension of the Execution of an Arrest Punishment in Lithuania

This article analyzes the aspects of the reasonableness of the new institute of suspension of the execution of an arrest punishment in the Republic of Lithuania. It identifies possible problematic aspects of the application of this institute and the ways to solve them.

Keywords: arrest, suspension of the punishment execution, reasonableness.

* Straipsnis parengtas vykdant mokslo projektą „Įkalinimo alternatyvos postsovietinėse valstybėse“, kurį finansuoja Lietuvos mokslo taryba (projekto finansavimo sutartis Nr. S-LL-21-6) pagal Tarybos remiamą Lietuvos ir Lenkijos bendrą mokslo projektų finansavimo programą.

Išvadas

Lietuvoje kalinių, tenkančių 100 tūkst. gyventojų, skaičius (227 nuteistieji) maždaug du kartus viršija Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių narių vidurkį, taip pat ir Europos vidurkį (Prison statistics, 2021). Pagal įkalintų asmenų skaičių, tenkantį 100 tūkst. gyventojų, Lietuvą lenkia tik Turkija (357), Rusija (356) ir Sakartvelas (264) (Aebi, Tiago, 2020, p. 2). Kita vertus, Lietuvos baudžiamoji politika nuo 2012 m. dar labiau kreipiamą taikyti griežtesnes, su laisvės atėmimu susijusias bausmes – areštą ir terminuotą laisvės atėmimą. Antai, 2012 m. įsigaliojo Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas Nr. XI-1425, pagal kurį smurtas artimoje aplinkoje buvo priskirtas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, todėl, gavus informaciją apie tokią veiką arba nustačius smurto artimoje aplinkoje įvykį, privaloma pradėti ikiteisminį tyrimą. Toks smurto artimoje aplinkoje teisinis vertinimas lėmė beveik 30 kartų padidėjusį asmenų, kuriems buvo taikyta arešto bausmė už fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą, skaičių (2010–2011 m. šią bausmę atlikdavo 18–20 asmenų, o 2017 m. – 567, 2020 m. – 463). Be to, 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojo Baudžiamojo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-1871, nustatęs baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurie vairavo kelių transporto priemonę arba mokė praktinio vairavimo būdami apsvaigę nuo alkoholio, kai kraujyje buvo daugiau negu 1,5 promilės alkoholio. Už šį nusikaltimą arešto bausmė 2017 m. skirta 475 asmenims, o 2020 m. – jau 787 asmenims. Minėta baudžiamoji teisėkūra iš dalies nulėmė ir asmenų, nuteistų trumpalaikiu laisvės atėmimu (iki 1 metų), skaičiaus didėjimo tendenciją, nes vien 2017 m. tokių asmenų skaičius padidėjo apie 54 procentus. Be to, didesniai nuteistųjų, atliekančių arešto bausmę, skaičiui Lietuvoje turėjo įtakos ir Baudžiamojo kodekso (Baudžiamasis kodeksas, 2000) (toliau – ir BK) nustatytos bausmių keitimo taisyklės, pagal kurias, pavyzdžiui, viešieji darbai galėjo būti keičiami tik bauda arba areštu (BK 46 straipsnio 7 dalis); bauda – tik areštu (BK 47 straipsnio 8 dalis); laisvės apribojimas – tik areštu (BK 48 straipsnio 10 dalis). Atsižvelgiant į šias nuostatas, arešto bausmės atlikti papildomai kasmet atvykdavo 600–700 nuteistųjų (t. y. apie 29 proc. visų nuteistųjų, atliekančių arešto bausmę).

Tarptautinė teisė, remdamasi pažangių valstybių praktika ir mokslinių tyrimų rezultatais, siūlo vykdyti nuosaikesnę baudžiamąją politiką, kuri būtų orientuota į probacijos ir su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taikymą. Taikyti su laisvės atėmimu nesusijusias priemones skatina tokios Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos valstybėms narėms: 1992 m. spalio 19 d. rekomendacija Nr. R (92)16 dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių; 2000 m. lapkričio 29 d. rekomendacija Rec (2000)22 dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo; 2010 m. sausio 20 d. rekomendacija CM/Rec (2010)1 dėl Europos probacijos taisyklių; Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. rekomendacija CM/Rec (2014)4 dėl elektroninės stebėsenos ir kt. Pavyzdžiui, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1999 m. rugsėjo 30 d. rekomendacijoje Nr. R(99)22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalinių skaičiaus augimo Europos Tarybos valstybės narės skatinamos įtvirtinti ir plėsti su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taikymo praktiką, laisvės atėmimą nacionalinėse baudžiamosios justicijos sistemose taikyti tik kaip *ultima ratio*.

Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičių lemia ne tik užregistruotas nusikalstamų veikų skaičius ar jų sunkumas, bet ir bausmių sistemos, bausmių skyrimo taisyklės, laisvės atėmimo bausmės trukmė, tarptautinių ir nacionalinių teismų jurisprudencija, teisėjų teisinė sąmonė ir vertybinės orientacijos, baudžiamosios teisės doktrinos požiūris (Švedas *et al.*, 2020, p. 109–117), visuomenėje vyraujanti nusikalstamų veikų baimė ir viešoji nuomonė, žiniasklaidos vaidmuo, baudžiamosios politikos tendencijos, požiūris į kriminalinę bausmę ir jos poveikį (Švedas *et al.*, 2019, p. 47–54), valstybės baudimo kontrolės tipas, visuomenėje vyraujantis „baudžiamasis klimatas“ (Nikartas, 2018, p. 394, 400 ir kt.), teisinė profesinė

kultūra (Bikelis, 2018, p. 8–28) ir pan. Neabejotina, kad nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiui turi įtakos ir baudžiamajame įstatyme numatytos probacijos formos bei laisvės atėmimo bausmės alternatyvos. Viena iš probacijos (t. y. alternatyvos paskirtai laisvės atėmimo bausmei, kurios metu nuteistasis realiai laisvės atėmimo bausmės neatlieka, tačiau vykdoma probuojamojo priežiūra, jam teikiama reikiama asmeninė ar socialinė pagalba) formų, bene plačiausiai taikomų ir Lietuvoje, yra bausmės vykdymo atidėjimas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad „... įstatymų leidėjas, naudodamasis plačia diskrecija spręsti valstybės baudžiamosios politikos klausimus, baudžiamajame įstatyme nustatytu teisiniu reguliavimu turi sudaryti prielaidas teismui, atsižvelgus į visas bylos aplinkybes, nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui paskirti teisingą bausmę, *inter alia*, ... baudžiamajame įstatyme taip pat gali būti numatyta galimybė teismui atidėti paskirtos bausmės vykdymą, kai tai yra teisinga atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos sunkumą, kaltininko asmenybę, jo baudžiamąją atsakomybę lengvinančias ir kitas bylos aplinkybes“ (Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) yra nurodęs, kad bausmės vykdymo atidėjimo institutas yra viena iš baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formų, be to, tai viena iš efektyviausių racionalios baudžiamosios politikos priemonių, leidžiančių kontroliuoti nusikalstamas veikas padariusių asmenų elgesį laisvėje, neardant jų socialinių ir ekonominių ryšių, apsaugant nuo neigiamo kalinių poveikio, taip mažinant nusikalstamų veikų recidyvo tikimybę (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-266-942/2015, Nr. 2K-7-8-788/2018, Nr. 2K-143-1073/2020 ir kt.).

S. Nikartas pažymi, kad beveik visose vyriausybės programose nuo 2000 m. buvo formuluojami uždaviniai, susiję su laisvės atėmimo bausmės taikymo ir kalinių skaičiaus mažinimu diegiant ir taikant probaciją ir bausmes, nesusijusias su laisvės atėmimu, Lietuvoje (Nikartas, 2018, p. 382–383). Tiesa, deklaruojami uždaviniai ne visada buvo įgyvendinami, o neretai šių tikslų įgyvendinimo būdai buvo vertinami kaip ne itin sėkmingi, pavyzdžiui, bausmės vykdymo atidėjimo už sunkų nusikaltimą taikymo galimybės panaikinimas, ir pan. Dar vienas diskutuotinas minėtų politinių uždavinių įgyvendinimo aspektas – nuo 2020 m. liepos 1 d. Lietuvoje įteisintas arešto bausmės vykdymo atidėjimo institutas.

Taigi, šio straipsnio tikslas ir yra išanalizuoti arešto bausmės vykdymo atidėjimo įteisinimo Lietuvoje pagrįstumą ir šio instituto sąlygų taikymo probleminius aspektus. Straipsnyje sprendžiami uždaviniai: 1) išnagrinėti arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto įteisinimo pagrįstumo aspektus; 2) atskleisti arešto bausmės vykdymo atidėjimo sąlygų taikymo probleminius aspektus ir galimus jų sprendimo būdus.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje V. Milius nagrinėjo tokius bausmės vykdymo atidėjimo instituto aspektus, kaip antai bausmės vykdymo atidėjimo instituto taikymo sąlygų turinį (Pavilonis *et al.*, 2004, p. 399–407), G. Švedas – bausmės vykdymo atidėjimo sąlygų nevykdymo teisinius padarinius (Švedas, 2013, p. 65), O. Fedosiuk – galimybės atidėti bausmės vykdymą už sunkų nesmurtinį (pavyzdžiui, turtinio ar ekonominio pobūdžio) nusikaltimą tikslingumą (Fedosiuk, 2014, p. 30), E. Simanaitytė – laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo aktualijas teismų praktikoje (Simanaitytė, 2016, p. 200–213), J. Levon – bausmės vykdymo atidėjimo instituto Lietuvoje evoliuciją ir baudžiamąjį poveikio priemonių nevykdymą bausmės vykdymo atidėjimo metu (Levon, 2012, p. 97–111; Švedas *et al.*, 2017, p. 200–207), R. Marcinauskaitė – 2020 m. įsigaliojusias bausmės vykdymo atidėjimo naujoves Lietuvoje (Sinkevičius *et al.*, 2019, p. 93–97), J. Prapiestis – bausmės vykdymo atidėjimo instituto sampratą, rūšis, taikymo sąlygų turinį ir nevykdymo padarinius (Švedas *et al.*, 2020, p. 241–258), R. Drakšas – galimybę (remiantis teisingumo principu) atidėti paskirtos bausmės vykdymą tais atvejais, kai nuteistasis neatitinka BK numatytų sąlygų (Drakšas, 2020, p. 454–457) ir kt. Tiesa, minėtų autorių publikacijose dažniausiai buvo analizuojamas laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas. O šis

straipsnis skiriamas Lietuvos mokslininkų plačiau dar nenagrinėto arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto tikslingumo ir jo taikymo galimų probleminių aspektų analizei.

Straipsnyje daugiausia naudojami analizės, sisteminis, teleologinis, istorinis, lingvistinis, lyginamasis metodai.

1. Arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto įteisinimo tikslingumas

Iš esmės Lietuvoje nuo pat BK patvirtinimo 2000 m. rugsėjo 26 d. vyksta nuolatinė bausmės vykdymo atidėjimo instituto optimalaus teisinio reguliavimo modelio paieška, nes BK 75 straipsnis buvo keistas ir pildytas net 8 kartus, o BK 92 straipsnis – 6 kartus (Švedas *et al.*, 2020, p. 242). 2003 metais įsigaliojusio BK 75 straipsnio redakcijoje buvo nustatyta, kad gali būti atidedamos baudos, arešto ar laisvės atėmimo bausmės, paskirtos nuteistiesiems už baudžiamojo nusižengimo, neatsargaus, nesunkaus ar apysunkio nusikaltimo padarymą. 2004 m. liepos 5 d. BK pakeitimo ir papildymo įstatymu Nr. IX-2314 bausmės vykdymo atidėjimo taikymo galimybės buvo susiaurintos: bausmės vykdymo atidėjimas buvo galimas, kai padaryti nusikaltimai, nesiekiantys sunkaus nusikaltimo kategorijos, o nuteistajam paskirtoji bausmė – laisvės atėmimas. Nuteistiesiems, padariusiems baudžiamuosius nusižengimus ar nuteistiems bauda, areštu, BK 75 straipsnis nebegalėjo būti taikomas. 2015 m. kovo 19 d. BK pakeitimų ir papildymų įstatymu Nr. XII-1554 bausmės vykdymo atidėjimo galimybės išplečiamos, nustatant, kad BK 75 straipsnis gali būti taikomas ir nuteistiesiems laisvės atėmimu iki 4 metų už sunkius nusikaltimus, tačiau jau 2017 m. rugsėjo 28 d. BK pakeitimų ir papildymų įstatymu Nr. XIII-653 vėl grįžtama prie to, kad bausmės vykdymo atidėjimas negali būti taikomas asmenims, nuteistiems už sunkius nusikaltimus. 2019 m. birželio 27 d. BK pakeitimų ir papildymų įstatymu Nr. XIII-2263 bausmės vykdymo atidėjimo taikymo galimybės vėl išplečiamos, numatoma, kad BK 75 straipsnis gali būti taikomas ir asmenims, nuteistiems ne tik laisvės atėmimo, bet ir arešto bausme už baudžiamųjų nusižengimų ir sunkių nusikaltimų padarymą.

2004 m. buvo panaikinta galimybė taikyti baudos ir arešto bausmių vykdymo atidėjimą. Įstatymo projektą pateikęs Seimo narys tokį pakeitimą motyvavo tuo, kad „... baudžiamojo įstatymo taikymo praktikoje prieita prie išvados, kad atidedant trumpalaikių baudos ar arešto bausmių vykdymą nėra visiškai įgyvendinami šių bausmių tikslai, nėra greito ir efektyvaus kaltininko nubaudimo, dažnai be reikalo užtesiamas baudžiamosios atsakomybės realizavimo terminas, faktiškai nutrūksta ryšys tarp kaltininko padarytos nusikalstamos veikos ir valstybės taikomos prievartos priemonių ...“ (Aiškinamasis raštas, 2004). O baudžiamosios teisės doktrinoje buvo teigiama, kad sprendimas panaikinti arešto bausmės vykdymo atidėjimą nebuvo racionalus, nes teismai santykinai dažnai taikydavo tokią baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formą, taigi atitinkamais atvejais ją laikė tinkamu nubaudimu. Be to, buvo atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad net 38 BK straipsnių sankcijose areštas numatytas kaip vienintelė alternatyvi laisvės atėmimo bausmė, todėl tokiais atvejais skiriant arešto bausmę, galimybė atidėti jos vykdymą tam tikrais atvejais būtų neabejotinai tinkama priemonė (Čepas, Sakalauskas, 2009, p. 11–12), atitinkanti praktikos (ypač nepilnamečių bylose) poreikius, deranti su šiuolaikinėmis baudžiamosios politikos tendencijomis, taip pat sudaranti prielaidas įgyvendinanti ekonomiškumo ir protingumo principų reikalavimus (Dapšys *et al.*, 2008, p. 46–50).

2019 m. įstatymų leidėjas, priėmęs Baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymą Nr. XIII-2263, vėl grąžino galimybę atidėti arešto bausmės vykdymo atidėjimą. Šio įstatymo projekto aiškinamajame rašte arešto bausmės vykdymo instituto atidėjimo grąžinimas argumentuotas siekiu sumažinti įkaltintų asmenų skaičių Lietuvoje. Aiškinamajame rašte taip pat paminėti ir finansiniai-ekonominiai įstatymo pakeitimo lūkesčiai, nes

„... mažės išlaidos nuteistųjų išlaikymui (maitinimui, aprūpinimui būtiniaisiais reikmenimis ir drabužiais, komunalinėms paslaugoms ir pan.) ...“ (Aiškinamasis raštas, 2019). Pažymėtina, kad svarstant šį įstatymo projektą buvo keliamas klausimas, kodėl, plečiant bausmės vykdymo atidėjimo institutą, papildomai pasirinkta tik viena bausmė – areštas. Motyvuojant tuo, kad baudos bausmė pagal asmeniui taikomus teisių suvaržymus (dydžius) savo griežtumu pranoksta arešto bausmę, buvo teigiama, kad baudos vykdymo atidėjimas leistų efektyviau pasiekti bausmės vykdymo atidėjimo instituto baudžiamojoje teisėje tikslus (Seimo Teisės departamento išvada, 2019).

Įstatymų leidėjo sprendimas įteisinti arešto bausmės atidėjimo galimybę ir juo siekiami tikslai kelia tam tikrų abejonių dėl jų pagrįstumo. Pirma, bausmių skyrimo Lietuvoje 2018–2020 m. statistika rodo, jog arešto bausmė buvo tik ketvirtoje vietoje pagal populiarumą: antai, 2020 m. ji buvo paskirta 2 934 asmenims (2019 m. – 2 776 ir 2018 m. – 3 063). O bauda 2020 m. buvo skirta 4 918 asmenų (2019 m. – 5 234 ir 2018 m. – 5 715), laisvės apribojimas 2020 m. buvo skirtas 4 076 asmenims (2019 m. – 4 314 ir 2019 m. – 4 825), laisvės atėmimas 2020 m. buvo skirtas 3 389 asmenims (2019 m. – 4 306 ir 2018 m. – 4 882) (Lietuvos teismai. Veiklos ataskaita, 2020, p. 18). Pažymėtina, kad 2020 m. arešto bausmė net 787 asmenims skirta už transporto priemonių vairavimą, kai vairuoja neblaivus asmuo (BK 281¹ straipsnis). Be to, 2020 m. arešto bausmę atliko 1 824 asmenys, iš kurių 463 asmenys buvo nuteisti už fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą (BK 140 straipsnis), 478 asmenys – už kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimus (BK 281, 281¹ ir kt. straipsniai), 95 asmenys – už nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis (Nuteistųjų arešto skaičiaus, sudėties ir jų kaitos suvestinė, 2021). Taigi, trečdalis visų asmenų, kuriems 2020 m. buvo skirta arešto bausmė, ir daugiau nei pusė (57 proc.) tais metais atlikusių arešto bausmę asmenų buvo nuteisti už tokias nusikalstamas veikas, už kurias pagal LAT jurisprudenciją bausmės vykdymo atidėjimas iš esmės negalimas. Neabejotina, kad tai iš dalies nulėmė tą faktą, jog per šešis mėnesius nuo įstatymo įsigaliojimo (2020 m. liepos 1 d.) iki 2020 m. gruodžio 31 d. arešto bausmės vykdymo atidėjimas buvo taikytas tik 11 asmenų (Nuteistųjų arešto skaičiaus, sudėties ir jų kaitos suvestinė, 2021). Antra, pabrėžtina ir tai, kad arešto bausmės vienu iš esmės aspektų yra tam tikra „šoko terapija“ nuteistajam, pasireiškianti stipriu psichologiniu sukrėtimu, kurį turi sukelti staigus, ženklus ir ne itin malonus gyvenimo aplinkos, sąlygų ir tvarkos pasikeitimas. Savaime suprantama, kad įgyvendinti tokią „šoko terapiją“ galima tik realiai atliekant arešto bausmę. Bausmių vykdymo kodekse (Bausmių vykdymo kodeksas, 2002) numatoma, kad viena iš pagrindinių nuteistųjų arešto bausme pataisos priemonių yra bausmės atlikimo režimas, kurio reikalavimai yra būtinas nuteistųjų izoliavimas ir jų dinaminė priežiūra; tikslus ir nenukrypstamas nuteistųjų pareigų atlikimas, taip pat dienotvarkės laikymasis. Pažymėtina, kad dienotvarkėje turi būti reglamentuojamas areštą atliekančių nuteistųjų elgesys visą parą, t. y. nustatytas nuteistųjų poilsio (aštuonios valandos), pasivaikščiojimo, socialinės reabilitacijos, užimtumo darbine ir (ar) kita veikla laikas. Trečia, kad tam tikrų abejonių kelia ir siekis sumažinti finansines-ekonomines išlaidas, skiriamas arešto bausmei vykdyti, nes paskirtos arešto bausmės vidurkis 2020 m. buvo 2 mėnesiai, o atliktos arešto bausmės vidurkis – 1 mėnuo (Nuteistųjų arešto skaičiaus, sudėties ir jų kaitos suvestinė, 2021). Žinoma, šias abejones būtina patikrinti, nes straipsnio autoriams pavyko surasti tik oficialų patvirtinimą, jog vieno nuteistojo laisvės atėmimo bausmės diena valstybei kainuoja 37,31 euro (arba 1119 eurų per vieną mėnesį). Deja, bet nepavyko rasti oficialių duomenų, kiek valstybei kainuoja (įskaitant ir intensyvios priežiūros – nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis kainą) arešto bausmės vykdymo atidėjimas vienam nuteistajam. O bausmių vykdymo doktrinoje nurodoma, kad vienos dienos vien tik elektroninio stebėjimo kaina vienam pilnamečiui asmeniui Lietuvoje (panašiai kaip ir Liuksemburge, Suomijoje, Lenkijoje ir pan.) sudaro 4 eurus (Harders, 2014,

p. 240). Kita vertus, Lietuvos mokslininkų skaičiavimais, viena intensyvios priežiūros (elektroninio stebėjimo) diena vienam nuteistajam kainuoja 7 eurus (Sakalauskas *et al.*, 2020, p. 428). Taigi, norint, kad arešto bausmės vykdymo atidėjimas taikant intensyvią priežiūrą būtų ekonomiškai naudingesnis, nei realus arešto bausmės vykdymas, teismo paskirto bandomojo laikotarpio trukmė negali viršyti 5 mėnesių, nors baudžiamasis įstatymas šiuo atveju numato galimą bandomojo laikotarpio trukmę nuo trijų mėnesių iki vienerių metų.

Vertinant sprendimo įteisinti arešto bausmės atidėjimo galimybės tikslingumą, būtina turėti omenyje ir tai, kad įstatymų leidėjas tuo pačiu įstatymu pakeitė ir BK 55 straipsnyje numatytą bausmės skyrimo taisyklę, pagal kurią, teismas asmeniui, pirmą kartą teisiamam už neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, paprastai turi skirti ne tik su terminuotu laisvės atėmimu, bet ir su areštu nesusijusią bausmę. Straipsnio autorių nuomone, šis įstatymų leidėjo sprendimas yra kur kas geriau orientuotas į nuteistųjų arešto bausme bendro skaičiaus sumažinimą. Kita vertus, jis galėjo būti dar efektyvesnis, jeigu įstatymų leidėjas būtų numatęs, jog su areštu nesusijusią bausmę teismas paprastai (o gal net ir privalomai) turėtų skirti ne tik neatsargaus, nesunkaus ar apysunkio tyčinio nusikaltimo, bet baudžiamojo nusižengimo atveju. Pažymėtina, kad toks BK papildymas panaikintų ir dabar esamą tam tikrą baudžiamojo įstatymo nelogiškumą, nes teismas paprastai turi skirti su areštu ir laisvės atėmimu nesusijusią bausmę pavojingesnės nusikalstamos veikos – nusikaltimo atveju. BK 55 straipsnyje nenumatoma taisyklės, kad teismas paprastai turi skirti su areštu nesusijusią bausmę mažiau pavojingos nusikalstamos veikos – baudžiamojo nusižengimo atveju.

2. Arešto bausmės vykdymo atidėjimo sąlygų taikymo probleminiai aspektai

Šiame straipsnyje autoriai plačiau analizuoja tris arešto bausmės vykdymo atidėjimo sąlygų turinio ir jų taikymo teismų jurisprudencijoje probleminius aspektus – tai nuostatos „asmens, pirmą kartą nuteisto arešto bausme“ turinys, bausmės paskirties (tikslų) reikšmė taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą ir intensyvios priežiūros privalomumas taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą.

2.1. Nuostatos „asmens, pirmą kartą nuteisto arešto bausme“ turinys

Galiojančio BK 75 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „... asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo trijų mėnesių iki vienerių metų ... jeigu teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo“. O 2003 metais galiojusio BK 75 straipsnyje buvo nustatyta: „... asmeniui, nuteistam bauda, areštu arba laisvės atėmimu už vieną ar kelis baudžiamuosius nusižengimus, nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus ne daugiau kaip trejiems metams arba ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų. Bausmės vykdymas gali būti atidėtas, jeigu teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo“. Lyginamoji šių įstatymų teksto analizė atskleidžia, kad 2003 metais galiojusio įstatymo redakcija numatė galimybę arešto bausmės vykdymo atidėjimą taikyti ir nusikaltimus, ir baudžiamuosius nusižengimus padariusiems asmenims. Be to, baudžiamajame įstatyme nebuvo formuluotės „asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme“.

Seimo Teisės departamento išvadoje dėl šio įstatymo projekto minėta formuluotė buvo kritikuojama teigiant, kad nėra aišku, ką ji reiškia – ar pirmą faktinį nuteisimą arešto bausme, ar nuteisimą arešto bausme, kai yra išnykę arba panaikinti ankstesni teistumai. Be to, buvo pažymėta, kad trūksta aiškumo ir kaip atitinkama aplinkybė būtų traktuojama, skiriant bausmę nusikalstamų veikų sutapčių atveju pagal

BK 63 straipsnį, taip pat iškelta pagrįsta abejonė, kodėl asmens teisinę padėtį turėtų sunkinti antrasis nuteisimas arešto bausme, palyginti su atvejais, kai, pavyzdžiui, asmuo už pirmą nusikalstamą veiką yra nuteisiamas terminuoto laisvės atėmimo bausme, o už antrą nusikalstamą veiką – arešto bausme (Seimo Teisės departamento išvada, 2019). Pažymėtina, kad sistemaiškai BK kontekste „pirmo karto“ aplinkybė dažniausiai yra siejama ne su tam tikros bausmės paskyrimu, o su nusikalstamos veikos padarymu (pavyzdžiui, Švedas, 2014, p. 13–14; LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-85/2008). Kita vertus, baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad pagal „arešto bausmės paskyrimą pirmą kartą“ nuostatą nuo bausmės vykdymo gali būti atleidžiamas ir nuteistasis, kuris anksčiau buvo teistas ir jam buvo paskirta bet kuri (net laisvės atėmimo) bausmė, išskyrus areštą (Švedas *et al.*, 2020, p. 243).

Minėta baudžiamojo įstatymo formuluotė sukėlė klausimų ir teismų praktikoje. Žemesnės instancijos teismai aiškino, kad asmuo, pirmą kartą nuteistas arešto bausme, – tai asmuo, kuris apskritai anksčiau nebuvo nuteistas arba jam ankstesniu nuosprendžiu (nutartimi, baudžiamuoju įsakymu) buvo paskirta kitokios rūšies, ne arešto, bausmė: viešieji darbai, bauda, laisvės apribojimas, laisvės atėmimas (Vilniaus apygardos teismo nutartis Nr. 1A-145-468/2021). Kita vertus, žemesnės instancijos teismai neturėjo vienodos pozicijos aiškindami atvejus, kai arešto bausme buvo pakeičiama dėl vengimo atlikti anksčiau paskirta kitos rūšies bausmė (pavyzdžiui, viešieji darbai). Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas teigė, kad „... aplinkybė, jog arešto bausmė pagal probacijos tarnybos teikimą buvo pakeista nuosprendžio vykdymo metu, neturi esminės reikšmės ir, sprendžiant BK 75 straipsnio 1 dalies taikymo galimybę, asmens ankstesnis nuteisimas ir nurodytos bausmės paskyrimas neabejotinai yra vertintini ... bausmės pakeitimas yra toks pats reikšmingas BK 75 straipsnio 1 dalies prasme, kaip ir arešto bausmės skyrimas išnagrinėjus bylą teisme ... Įvertinus tai, darytina išvada, kad M. B. jau yra nuteistas arešto bausme, todėl neatitinka BK 75 straipsnio 1 dalyje numatytos sąlygos – būti nuteistam arešto bausme pirmą kartą“ (Vilniaus apygardos teismo nutartis Nr. 1A-129-932/2021). Kitoje byloje teismas nurodė, kad „... remiantis nutarties priėmimo metu galiojusia BK 46 straipsnio 7 dalies redakcija (įstatymo redakcija, galiojusi iki 2019-07-06), tais atvejais, kai asmuo vengia atlikti paskirtus viešuosius darbus, bausmę vykdanči institucija išpėja nuteistąjį dėl galimų teisinių pasekmių ir jeigu asmuo ir toliau vengia atlikti bausmę, teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali pakeisti viešuosius darbus bauda arba areštu. Taigi, šia teisės norma reglamentuojamas ne arešto bausmės skyrimas, o kitos rūšies bausmės – viešųjų darbų, pakeitimas kita bausme – areštu. Tokia nutartimi areštas skiriamas ne kaip bausmė, atitinkanti asmens padarytą nusikalstamą veiką, bet kaip viena iš nuteistajam, nevykdančiam paskirtos bausmės, taikytinų priemonių, todėl šis reguliavimas negali būti tapatinamas su asmens nuteisimu arešto bausme...“ (Vilniaus apygardos teismo nutartis Nr. 1A-145-468/2021).

Tokią nevienodą žemesnės instancijos teismų praktiką suvienodino Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris 2021 m. konstatavo, kad pirmą kartą nuteistu arešto bausme laikytinas asmuo, anksčiau nenuteistas šia bausme, t. y. apkaltinamuoju nuosprendžiu jam nebuvo paskirta arešto bausmė, arba, nors nuosprendžiu tokia bausmė ir buvo paskirta, tačiau iki naujo nusikaltimo padarymo teistumas jam išnykęs arba nustatyta tvarka panaikintas. Be to, šioje nutartyje LAT pažymėjo, kad „... BK 46 str. 7 d. nuostatomis reglamentuojamas ne bausmės skyrimas asmenį nuteisiant už jo padarytą nusikalstamą veiką, bet jam paskirtos bausmės – viešųjų darbų – pakeitimas kita bausme – areštu, kaip viena iš nuteistajam, nevykdančiam paskirtos bausmės, taikytinų priemonių. Todėl, sprendžiant dėl BK 75 str. 1 d. taikymo, toks viešųjų darbų pakeitimas areštu negali būti tapatinamas su pirmesniu asmens nuteisimu arešto bausme“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-192-511/2021). Straipsnio autorių nuomone, pritartina LAT ir žemesnių instancijų teismų pozicijai, kad neturėtų būti tapatinami atvejai, kai asmuo yra nuteisiamas arešto bausme, ir atvejai, kai arešto bausme yra pakeičiama anksčiau paskirta kitos rūšies bausmė. Pažymėtina, kad ankstesnis švelnesnės bausmės pakeitimas arešto bausme

yra reikšminga aplinkybė, apibūdinanti kaltininko asmenybę ir jam anksčiau taikytas priemonės, kurią teismas turėtų vertinti sprenddamas, ar BK 41 straipsnyje numatyta bausmės paskirtis (tikslai) gali būti pasiekta atidedant arešto bausmės vykdymą.

O atveju, kai asmeniui už pirmą nusikaltimą paskiriama terminuoto laisvės atėmimo bausmė, o už antrą nusikalstamą veiką – arešto bausmė (Seimo Teisės departamento išvada, 2019), sprendimas, straipsnio autorių nuomone, priklausytų nuo susiklosčiusios faktinės situacijos:

- a) jeigu asmuo jau yra atlikęs už pirmą nusikaltimą paskirtą laisvės atėmimo bausmę, tai teismas gali atidėti už antrą nusikalstamą veiką paskirtą arešto bausmę;
- b) jeigu asmuo atlieka už pirmą nusikaltimą paskirtą laisvės atėmimo bausmę, tai už antrą nusikalstamą veiką paskirtos arešto bausmės vykdymo atidėjimas neįmanomas, o teismas, vadovaudamasis BK 64 straipsniu, prie griežtesnės laisvės atėmimo bausmės turės pridėti visą arba dalį nauju nuosprendžiu paskirtos arešto bausmės;
- c) jeigu asmeniui už pirmą nusikaltimą paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas yra atidėtas, tai teismas už antrą nusikalstamą veiką paskirtos arešto bausmės vykdymą gali atidėti arba panaikinti už pirmą nusikaltimą paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą ir skirti galutinę bausmę vadovaudamasis BK 64 straipsniu;
- d) jei asmuo teisiamas už dvi nusikalstamas veikas, iš kurių už nusikaltimą teismas paskiria laisvės atėmimo bausmę ir atideda jos vykdymą, tai už antrą nusikalstamą veiką paskirtos arešto bausmės vykdymą teismas privalo atidėti.

Pažymėtina, kad „c“ ir „d“ punktuose nurodytais atvejais arešto bausmės vykdymo atidėjimas, vadovaujantis LAT jurisprudencija, galimas tik išimtiniais atvejais tada, kai bausmės vykdymo atidėjimo esmė, paskirtis ir taikymo sąlygos suponuoja išvadą, jog galimas pakartotinis šio instituto taikymas (pavyzdžiui, LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-244-976/2021).

2.2. Bausmės paskirties (tikslų) reikšmė taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą

Arešto bausmės vykdymas (kaip ir laisvės atėmimo bausmės vykdymas) gali būti atidedamas, jeigu teismas, remdamasis BK 75 straipsnio 4 dalimi, nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo.

LAT ne kartą yra pabrėžęs, kad bausmės vykdymo atidėjimas yra teismo diskrecinė teisė (pavyzdžiui, LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-47-895/2016). Teismas, taikydamas BK 75 straipsnį, bausmės individualizavimą atlieka du kartus: pirma – vadovaudamasis bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais teismas įvertina nusikaltimo pobūdį ir jo pavojingumo laipsnį, kaltininko asmenybę, atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes, kitas BK 54 straipsnyje numatytas aplinkybes ir, atsižvelgdamas į aplinkybių visumą, parenka sankcijoje numatytą bausmės rūšį ir dydį, tinkamiausią bausmės tikslams pasiekti; antra – nustatęs BK 75 straipsnyje numatytas sąlygas, teismas šias aplinkybes įvertina dar kartą, sprenddamas, ar bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-217-976/2018).

Lietuvos konstitucinėje ir LAT jurisprudencijoje, taip pat baudžiamosios teisės doktrinoje visuotinai pripažįstama, kad bausmių skyrimo, kuris apima ir bausmės vykdymo atidėjimą, procesas turi užtikrinti, kad paskirta bausmė arba atidėtas jos vykdymas, *inter alia*, turi būti teisingas. Konstitucinėje jurisprudencijoje pabrėžta, kad teisingumo principas neleidžia nustatyti už teisės pažeidimus tokių nuobaudų, bausmių, kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimui ir siekiamam tikslui; be to, kriminalinė bausmė turėtų derinti bausmę su žmogiškumo, pagarbos žmogui, jo orumui išsaugojimu, o bausmės tikslas būtų atkurti nusikaltimu pažeistą tvarką, užtikrinti žmonių saugumą ir resocializuoti nusikalstamą veiką padariusį asmenį (Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d.

nutarimas ir kt.). Baudžiamosios teisės doktrinoje ir LAT jurisprudencijoje nurodoma, kad teisingumo principas, kuris, skiriant bausmes, įgyja specifinį turinį, nulemtą būtinybės kaltininkui paskirti tinkamai individualizuotą bausmę, nenukrypti nuo susiklosčiusios bausmių skyrimo praktikos bei atsižvelgti į baudžiamajame įstatyme įtvirtintus bylai reikšmingus kriterijus (Švedas *et al.*, 2020, 106–107; LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-265-1073/2018, Nr. 2K-239-628/2019). Vienas iš teisingumo principo aspektų yra ir tai, kad pripažintam kaltu asmeniui skiriama bausmė turi būti adekvati (proporcinga) padarytai nusikalstamai veikai; bausmė už nusikalstamą veiką turi atitikti tos veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį, būtina atsižvelgti ir į nuteistojo asmenybės savybes, jo elgesį prieš nusikalstamos veikos padarymą, nusikalstamos veikos darymo metu ir po jos, į nukentėjusiojo elgesį ar jo poziciją bei visuomenės intereso reikšmę vykdant teisingumą. Be to, teisingai bausmei skirti ne mažiau svarbu yra ir suvokti nukentėjusių asmenų teisėtus interesus, įvertinti kaltininko ir nukentėjusiojo interesus, kai nė vienam iš jų nesuteikiama prioritetinga reikšmė skiriant bausmę. Pabrėžtina, kad, skiriant bausmę, negali būti ignoruojamos ar neįvertinamos ir dėl nusikalstamos veikos prarastos vertybės, jų svarba, vieta vertybių hierarchijoje. Negali būti pamiršta ir taikinamoji teisingumo funkcija, t. y. tai, kad teisingumas gali būti įgyvendintas tik užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. Bausmės, kaip baudžiamosios atsakomybės sudedamosios dalies, paskirtis taip pat neapsiriboja vien tik nubaudimo ir prevencijos tikslais. Ne mažiau svarbūs yra nuteistųjų socialinės reabilitacijos ir resocializacijos tikslai (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-428/2009, Nr. 2K-137-693/2017, Nr. 2K-39-788/2021).

BK nepateikiamas aplinkybių, kurias privalo įvertinti teismas, sprenddamas, ar atidedant laisvės atėmimo arba arešto bausmės vykdymą bus pasiekti bausmės tikslai (paskirtis), sąrašas. Vadovaujantis LAT jurisprudencija, teismai, sprenddami dėl laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo, vadovaujasi bendraisiais bausmės skyrimo ir bausmės paskirties pagrindais (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-244-976/2021). LAT jurisprudencijoje pabrėžiama, kad svarstant, ar taikyti laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą, turi būti vertinamos visos bylos aplinkybės, susijusios su padaryta nusikalstama veika bei kaltininko asmenybe: nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdis ir laipsnis; lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės; ankstesni teistumai; kitos taikytos teisinės atsakomybės prievartos priemonės; teigiamos ir neigiamos asmens savybės; asmens elgesys iki ir po nusikalstamos veikos padarymo (t. y. ar asmuo kritiškai vertina savo elgesį, pripažįsta kaltę, nesistengė išvengti atsakomybės ir kt.); elgesys visuomenėje; nusikalstamos veikos padarymo priežastys; kaip bausmė paveiks kaltininko teigiamus socialinius ryšius (t. y. ar kaltininkas neteks nuolatinio darbo, galimybių baigti mokslą ar įgyti specialybę, nebus kam prižiūrėti sergančiųjų ar neįgaliųjų, bus apsunkintas vaikų išlaikymas, prarastas ryšys su jais, apskritai su šeima, ir pan.) (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-266-942/2015; Nr. 2K-171-697/2019; Nr. 2K-2018-697/2021; Nr. 2K-244-976/2021 ir kt.). Baudžiamosios teisės doktrinoje taip nurodoma, kad teismai, taikydami laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą, taip pat pamini kaltinamojo darbinę ar mokslo veiklą, šeiminių statusą, nepilnamečių vaikų auginimą, priežiūros reikalaujančių asmenų globojimą, nuolatinę gyvenamąją vietą ar jos nebuvimą, kaltinamojo poziciją dėl jam pareikšto kaltinimo, darbdavių, gyvenviečių seniūnų, seniūnaičių pateikiamą asmens charakteristiką ir pan., taip pat pastebima, kad teismai neretai išskiria kurią nors vieną asmens savybę ar bruožą, šeiminių statusą, kuris pernelyg sureikšminamas, tačiau neįvertina kaltinamojo asmenybės, jo elgesio kaip visumos arba išvardija kriterijus, tačiau išsamiai jų neanalizuoja (Simanaitytė, 2016, p. 210–211; Švedas *et al.*, 2020, p. 247–248).

LAT jurisprudencijoje pabrėžiama, kad duomenys turi teismui sudaryti tvirtas prielaidas daryti išvadą, kad konkretaus nusikalstamą veiką padariusio asmens resocializacija (procesas, kurio metu siekiama padėti nuteistiems asmenims atrasti savo tapatybę ir vaidmenį visuomenėje, suformuoti rei-

kalingus įgūdžius integruojantis į visuomenę, skatinti taikiai sugyventi su kitais visuomenės nariais ir rinkyti teisėtus kelius savo tikslams siekti) galima be realaus laisvės atėmimo, kad pakanka nuteistam už konkrečią nusikalstamą veiką asmeniui paskirti baudžiamojo poveikio priemonę ir (ar) vieną ar kelis įpareigojimus, ribojančius nuteistojo elgesį ir kartu turinčius auklėjamąjį, pataisomąjį poveikį (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-143-1073/2020).

Straipsnio autorių nuomone, teismas, vertindamas, ar arešto bausmės tikslai gali būti pasiekti realiai jos neatliekant, turi vadovautis bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais ir bausmės paskirtimi (tikslais). Neabejotina, kad sprendžiant arešto bausmės vykdymo atidėjimo klausimą turėtų būti vertinamos visos nurodytos aplinkybės, kurias teismai vertina laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo atveju, – tai nusikalstamos veikos pavojingumas ir pobūdis, jos padarymo aplinkybės, kaltinamojo asmenybė, taip pat ankstesnis vienos bausmės pakeitimas arešto bausme kaip kaltininko asmenybę apibūdinanti aplinkybė, ir kt. Pažymėtina ir tai, kad šiuo metu dar nėra gausesnės aukštesnės instancijos teismų praktikos, atskleidžiančios teisminės valdžios požiūrį į tam tikrų arešto bausmės vykdymo atidėjimo sąlygų turinį ir jų probleminių aspektų interpretavimą.

2.3. Intensyvios priežiūros privalomumas atidedant arešto bausmės vykdymą

Baudžiamosios teisės doktrinoje 2019 m. buvo teigiama, kad, aiškinant ir taikant naujas bausmės vykdymo atidėjimo reglamentavimo nuostatas, nemažai neaiškumų teismų praktikoje gali kilti sprendžiant intensyvios priežiūros skyrimo klausimus (Marcinauskaitė, 2019, p. 97). Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „... asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo trijų mėnesių iki vienerių metų ir paskirti jam intensyvią priežiūrą – nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolę elektroninio stebėjimo priemonėmis...“⁴. Lingvistinė įstatymo formuluotė nėra pakankamai aiški, ar intensyvios priežiūros skyrimas taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą yra privalomas, ar ją skirti paliekama teismo diskrecijai.

Baudžiamosios teisės doktrinoje tiesiogiai arba netiesiogiai nurodoma, kad intensyvios priežiūros skyrimas taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą yra privalomas. Antai, J. Prapiestis teigia, kad teismas, atidėdamas bausmės vykdymą asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme, paskiria (t. y. iš esmės privalo paskirti) jam intensyvią priežiūrą (Švedas *et al.*, 2020, p. 250). S. Nikartas ir S. Bikelis, vertindami šio įstatymo projektą, akcentavo, kad intensyvi priežiūra taikant elektroninio stebėjimo priemonės yra viena iš labiausiai asmens laisvę ribojančių įkalinimo alternatyvų, todėl ji neturėtų būti privaloma priemonė, taikant arešto ir laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą. Teismui turėtų būti palikta diskrecinė teisė nuspręsti dėl šios priemonės taikymo atsižvelgiant į tokius kriterijus, kaip antai nusikalstamos veikos pobūdis, kaltininko asmenybė, pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos veiksniai, duomenys apie grėsmę kitų asmenų gyvybei, sveikatai, turtui ir pan. (Nikartas, Bikelis, 2019, p. 24, 25, 29–32).

Žemesnės instancijos teismų praktikoje pasigendama vienodos pozicijos aiškinant pastarąjį klausimą: vienuose sprendimuose atidedant arešto bausmės vykdymą apie intensyvios priežiūros skyrimą neužsimenama apskritai; kituose sprendimuose *expressis verbis* nurodoma, kad taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą intensyvi priežiūra nėra skiriama; dar kituose sprendimuose ištaisomi neaiškumai, kilę dėl intensyvios priežiūros skyrimo. Antai, Vilniaus miesto apylinkės teismo įsakyme arešto bausmės vykdymas buvo atidėtas įpareigojant asmenį visą bausmės vykdymo laikotarpį neišieiti iš namų nuo 23.00 val. iki 06.00 val. (jei tai nėra susiję su darbu ar mokslu) ir nevertoti psichiką veikiančių medžiagų (Vilniaus miesto apylinkės teismo įsakymas Nr. e1-3122-1057/2020). Kitoje Marijampolės apylinkės teismo Jurbarko rūmų byloje bausmės vykdymas buvo atidėtas įpareigojant asmenį būti namuose nuo 23.00 val. iki 06.00 val. (jeigu tai nesusiję su darbu ar mokymusi), taip pat

paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – įpareigojimas per du mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos atlyginti žalą (Marijampolės apylinkės teismo Jurbarko rūmų nuosprendis Nr. 1-1185-670/2020). Kaip matyti, šiose bylose teismai tiesiogiai nepasisakė dėl intensyvios priežiūros. Kita vertus, teismų jurisprudencijoje yra bylų pavyzdžių, kuriose žemesniųjų instancijų teismai aiškiai nurodo, kad intensyvi priežiūra nėra skiriama, pavyzdžiui, vienoje byloje Kauno apylinkės teismas nustatė, kad „... atidedant arešto bausmės vykdymą, siekiant įgyvendinti bausmės paskirtį, vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 dalimi, kaltinamajam, arešto bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiui, neskiriant intensyvios priežiūros, parinkti įpareigojimai: gydytis nuo alkoholizmo, dirbti arba registruotis Užimtumo tarnyboje prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, nevertoti psichiką veikiančių medžiagų“ (Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų nuosprendis Nr. 1-2875-1049/2020).

Paminėtinas ir toks pavyzdys, kai probacijos tarnyba kreipėsi į teismą su prašymu ištaisyti neaiškumus dėl intensyvios priežiūros skyrimo atidedant arešto bausmės vykdymą. Antai, vienoje byloje asmeniui buvo atidėtas arešto bausmės vykdymas vieneriems metams, paskiriant įpareigojimus: tęsti darbą arba užsiregistruoti ir registruotis užimtumo tarnyboje ir dalyvauti elgesio pataisos programoje. Probacijos tarnyba kreipėsi į teismą su prašymu ištaisyti teismo baudžiamajame įsakyme vykdymo metu kylantį neaiškumą ir nuteistajam papildomai paskirti intensyvią priežiūrą. Apylinkės teismas patenkino tokį probacijos tarnybos prašymą. Šiaulių apygardos teismas, nagrinėdamas skundą dėl tokio apylinkės teismo sprendimo ir aiškindamas, ar privalomas yra intensyvios priežiūros skyrimas atidedant arešto bausmę, nurodė, kad, sistemiškai įvertinus BK normas, darytina išvada, kad jos neįpareigoja teismo kiekvienu atveju atidedant arešto bausmės vykdymą skirti intensyvią priežiūrą (kontrolę elektroninėmis stebėjimo priemonėmis). Toks sprendimas paliekamas teismo diskrecijai. Be to, teismas taip pat nurodė, jog tenkinant probacijos tarnybos prašymą ir papildomai paskiriant intensyvią priežiūrą buvo pažeisti ir baudžiamojo proceso reikalavimai (Šiaulių apygardos teismo nutartis Nr. e1S-100-616/2021).

Taigi, apibendrinant reikia pažymėti, kad šiuo metu BK 75 straipsnio 1 dalies formuluotė dėl intensyvios priežiūros skyrimo taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą nėra pakankamai aiški, todėl jos turinio atskleidimas baudžiamosios teisės doktrinoje ir žemesnės instancijos teismų sprendimuose yra skirtingas. Neabejotina, kad žemesnės instancijos teismų praktika dėl privalomo (neprivalomo) intensyvios priežiūros skyrimo taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą netolimoje ateityje suvienodins Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Kita vertus, įstatymų leidėjas turėtų aiškiai išreikšti savo valią ir tiksliai apibrėžti intensyvios priežiūros privalomumą (arba neprivalomumą) taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tarptautiniuose teisės aktuose elektroninis stebėjimas minimas kaip priemonė, kuri turi būti taikoma tik būtiniaisiais atvejais, pavyzdžiui, minėtoje Europos probacijos taisyklėse nustatyta, kad elektroninės stebėjimo priežiūros lygis negali būti didesnis nei reikia, o skiriamas turėtų būti tik atsižvelgiant į konkretų atvejį, įvertinant padaryto nusikaltimo sunkumą ir visuomenės saugumui keliamą riziką. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. priimtoje rekomendacijoje CM/Rec(2014)4 dėl elektroninės stebėsenos pabrėžiama, kad elektroninės stebėsenos tipas ir vykdymo būdai turi būti proporcingi padaryto nusikaltimo sunkumui ir atitinkantys individualius kaltininko asmenybės bruožus, taip pat reguliariai peržiūrimi. Be to, baudžiamosios teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad tose šalyse, kur numatytas elektroninis stebėjimas, jis taikomas diferencijuotai, atsižvelgiant į nusikaltimo pobūdį (pavyzdžiui, seksualiniams nusikalteliams, taip pat nuteistiesiems, susijusiems su organizuotu nusikalstamumu arba prekyba narkotikais, ir pan.), ir tik tais atvejais, kai išties svarbu tam tikrą laiką stebėti, kur yra nuteistasis. Be to, elektroninis stebėjimas yra tik tam tikro bendro resocializacijos proceso dalis, o ne vien savitikslių kontrolė. Be to, kitaip, nei buvo teigiama įstatymo projekto aiškinamajame rašte, kad įgyvendinus įstatymo

pakeitimus mažės nuteistųjų išlaikymo išlaidos (maitinimui, aprūpinimui būtiniaisiais reikmenimis ir drabužiais, komunalinėms paslaugoms ir pan.) pataisos įstaigose (Aiškinamasis raštas, 2019), pabrėžiama, kad intensyvi priežiūra (kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis) vis dėlto yra labai brangi priemonė (Sakalauskas *et al.*, 2020, p. 425–426).

Šio straipsnio autorių nuomone, būtina patikslinti BK nuostatas ir nustatyti, kad spręsti dėl intensyvios priežiūros skyrimo taikant bausmės vykdymo atidėjimą yra teismo diskrecinė teisė. Sprendimą dėl šios priemonės skyrimo teismas turėtų priimti atsižvelgdamas į nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę ir jo resocializacijos poreikius, pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos veiksnius, kitas paskirtas pareigas ir baudžiamojo poveikio priemones, ir kt.

Išvados

Apibendrinant galima padaryti tokias esmines išvadas:

1. Arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto įteisinimo tikslingumas kelia tam tikrų abejonių. Straipsnio autorių nuomone, įstatymų leidėjo siekis sumažinti nuteistųjų arešto bausme bendrą skaičių ir sutaupyti valstybės biudžeto lėšų galėjo būti daug efektyviau pasiektas patikslinant BK 55 straipsnyje numatytą bausmės skyrimo taisyklę, nustatant, jog su areštu nesusijusią bausmę teismas paprastai (o gal net ir privalomai) turėtų skirti ne tik neatsargaus, nesunkaus ar apysunkio tyčinio nusikaltimo, bet ir baudžiamojo nusižengimo atveju.
2. Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalyje numatyta nuostata „asmuo, pirmą kartą nuteistas arešto bausme“, turėtų būti aiškinama taip, kad tai yra asmuo, anksčiau nuteistas šia bausme, t. y. apkaltinamuoju nuosprendžiu jam nebuvo paskirta arešto bausmė, arba, nors nuosprendžiu tokia bausmė ir buvo paskirta, tačiau iki naujo nusikaltimo padarymo jo teistumas išnykęs arba nustatyta tvarka panaikintas. Be to, straipsnio autorių nuomone, pritartina LAT ir žemesnės instancijos teismų pozicijai, kad neturėtų būti tapatinami atvejai, kai asmuo yra nuteisiamas arešto bausme, ir atvejai, kai arešto bausme yra pakeičiama anksčiau paskirta kitos rūšies bausmė.
3. Teismas, vertindamas, ar arešto bausmės tikslai gali būti pasiekti realiai jos neatliekant, turi vadovautis bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais ir bausmės paskirtimi. Neabejotina, kad sprendžiant arešto bausmės vykdymo atidėjimo klausimą turėtų būti vertinamos visos nurodytos aplinkybės, kurias teismai vertina laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo atveju, – tai nusikalstamos veikos pavojingumas ir pobūdis, jos padarymo aplinkybės, kaltinamojo asmenybė, taip pat ankstesnis vienos bausmės pakeitimas arešto bausme kaip kaltininko asmenybę apibūdinanti aplinkybė, ir kt.
4. Šiuo metu BK įtvirtinta formuluotė dėl intensyvios priežiūros taikymo skiriant arešto bausmės vykdymo atidėjimą nėra pakankamai aiški, todėl ją būtina patikslinti, nustatant, kad intensyvios priežiūros skyrimas taikant bausmės vykdymo atidėjimą yra teismo diskrecinė teisė, kurią teismas įgyvendina atsižvelgdamas į nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę ir jo resocializacijos poreikius, pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos veiksnius, kitas paskirtas pareigas ir baudžiamojo poveikio priemones, ir kt.

Literatūra

Teisės aktai

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymas. Nr. XIII-2263. (2019), *TAR*, 11177.

- Bausmių vykdymo kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 73-3084.
- Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 72-3475.
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1992 m. spalio 19 d. rekomendacija Nr. R (92)16 dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių.
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2000 m. lapkričio 29 d. rekomendacija Rec (2000)22 dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo.
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. sausio 20 d. rekomendacija CM/Rec (2010)1 dėl Europos probacijos taisyklių.
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. rekomendacija CM/Rec(2014)4 dėl elektroninės stebėsenos.
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1999 m. rugsėjo 30 d. rekomendacija Nr. R(99)22 dėl kalėjimų perpildymo bei kalinių skaičiaus augimo.

Specialioji literatūra

- Aebi, M. F., Tiago, M. M. (2020). *Prisons and Prisoners in Europe in Pandemic Times: An evaluation of the medium-term impact of the COVID-19 on prison populations*. Strasbourg: Council of Europe.
- Bikelis, S. (2018). Suėmimo taikymo pokyčiai Lietuvoje: teisinės kultūros perspektyva. *Kriminologijos studijos*, 6, 8–28, <https://doi.org/10.15388/CrimLithuan.2018.6.1>
- Čepas, A., Sakalauskas, G. (2009). Ar prasminga arešto baismė. *Teisės problemos*, 4(66), 5–30.
- Dapšys, A. et al. (2008). Bausmės individualizavimo teisinės problemos. *Teisės instituto mokslo tyrimai*, 5 tomas. Vilnius: Teisės institutas.
- Drakšas, R. (2020). Teisingumo principas kaip bausmės vykdymo atidėjimo prielaida. *Jurisprudencija*, 27(2), 454–475, <https://doi.org/10.13165/JUR-20-27-2-11>
- Fedosiuk, O. (2014). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinsius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras.
- Harders, I. (2014). *Die elektronische Überwachung von Straffälligen*. Forum Verlag Godesberg GmbH.
- Levon, J. (2012). Baudžiamojo poveikio priemonių nevykdymo atidėjus bausmės vykdymą teisiniai padariniai. *Teisė*, 84, 97–111.
- Marcinauskaitė, R. (2019). Baudžiamojo kodekso naujovės, susijusios su bausmės vykdymo atidėjimo taikymu. Iš: Sinkevičius, V. et al. (2019). *Lietuvos teisė 2019. Esminiai pokyčiai*. Vilnius: MRU.
- Nikartas, Bikelis. (2019). Dėl įstatymų projektų Nr. 18-12583-12589 suderinimo. *Teisės e-aktualijos*, 1(16) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2019/03/aktualijos-19_1-Nr16.pdf
- Nikartas, S. (2018). Daugiau probacijos, mažiau kalinių? ar pagrįstas kalinių skaičiaus mažinimo lūkestis? *Jurisprudencija*, 25(2).
- Pavilonis, V. et al. (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis (1–98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras.
- Simanaitytė, E. (2016). Bausmės vykdymo atidėjimas ir aktualios jo taikymo problemos. *Teisė*, 98, 200–213.
- Sakalauskas, G. et al. (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Vilnius: leidykla „Žara“.
- Švedas, G. (2013). *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Registrų centras.
- Švedas, G. et al. (2017). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Švedas, G. et al. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. I knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Švedas, G. et al. (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. II knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Švedas, G. (2014). Bausmės skyrimo asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nesunkų arba apysunkų tyčinį nusikaltimą, nuostatos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 90.

Teismų praktika

- Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2020-03-18, Nr. 5659.
- Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (1998). *Valstybės žinios*, 109-3004.
- LAT 2008 m. gegužės 20 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-P-85/2008.

LAT 2009 m. gruodžio 1 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-428/2009.
LAT 2015 m. lapkričio 26 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-7-266-942/2015.
LAT 2016 m. sausio 15 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-7-47-895/2016.
LAT 2017 m. birželio 15 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-137-693/2017.
LAT 2018 m. kovo 13 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-7-8-788/2018.
LAT 2018 m. liepos 3 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-217-976/2018.
LAT 2019 m. birželio 6 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-171-697/2019.
LAT 2019 m. spalio 16 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-239-628/2019.
LAT 2020 m. birželio 2 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-143-1073/2020.
LAT 2021 m. vasario 21 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-39-788/2021.
LAT 2021 m. gruodžio 22 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-244-976/2021.
LAT 2021 m. lapkričio 25 d. kasacinė nutartis Nr. 2K-218-697/2021.
Vilniaus apygardos teismo 2021 m. sausio 26 d. nutartis Nr. 1A-145-468/2021.
Vilniaus apygardos teismo 2021 m. vasario 26 d. nutartis Nr. 1A-129-932/2021.
Šiaulių apygardos teismo 2021 m. rugpjūčio 24 d. nutartis Nr. e1S-100-616/2021.
Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. gruodžio 3 d. įsakymas Nr. e1-3122-1057/2020.
Marijampolės apylinkės teismo Jurbarko rūmų 2020 m. gruodžio 1 d. nuosprendis Nr. 1-1185-670/2020.
Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. spalio 23 d. nuosprendis Nr. 1-2875-1049/2020.

Kiti šaltiniai

Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIIIIP-3172 – XIIIIP-3177. Registracijos data 2019-01-16 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/68cf7c10195a11e9bd28d9a28a9e9ad9?jfwid=dx5cs7g5c>

Aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 93, 95, 97, 144, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 263, 287 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. IXP-3519. Registracijos data 2004-05-06 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: IXP-3519 Baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 93, 95, 97, 144, 150, 178, 18... (lrs.lt)

Seimo Teisės departamento išvada dėl Baudžiamojo kodekso 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 82, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto. XIIIIP-3172. Registracijos data 2019-03-04 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: XIIIIP-3172 TEISĖS DEPARTAMENTO IŠVADA dėl Baudžiamojo kodekso 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74... (lrs.lt)

Lietuvos teismai. Veiklos ataskaita, 2020 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: teismu-veiklos-ataskaita-2020.pdf (teismai.lt)

Nuteistųjų arešto skaičiaus, sudėties ir jų kaitos suvestinė, 2021 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: NUTEISTŪJŲ AREŠTU SKAIČIAUS, SUDĖTIES (PAGAL PADARYTĄ NUSIKALTIMĄ, AMŽIŲ, BAUSMĖS TERMINĄ IR KT.) IR JŲ KAITOS SUVESTINĖ

Prison statistics [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Prison_statistics#:~:text=There%20was%20one%20prisoner%20for,the%20turn%20of%20the%20century

Problematical Aspects of the Suspension of the Execution of an Arrest Punishment in Lithuania

Gintaras Švedas

(Vilnius University)

Justyna Levon

(Vilnius University)

S u m m a r y

The aim of this study was to examine the reasonableness of implementing the new institute of suspension of the execution of an arrest punishment in the Republic of Lithuania and to identify the possible problems in the application of this institute and ways to solve them. Implementing the suspension of the execution of the arrest punishment was aimed at reducing the total number of convicts sentenced with an arrest and saving state budget funds. In the opinion of the authors, the

measure intended to achieve such a goal raises certain doubts, since it might have been achieved much more efficiently by changing the sentencing rule provided for in Article 55 of the CC and establishing that the court should usually (or even compulsorily) impose a non-custodial punishment for the commission of a misdemeanour.

The article analyses three problematic aspects of the contents of the conditions of suspending the execution of an arrest punishment and their application in jurisprudence: (1) the content of the provision “of a person sentenced to arrest for the first time”; (2) the meaning of the purpose (objectives) of the punishment (when applying the suspension of the execution of the arrest punishment); and (3) the mandatory application of intensive supervision during the suspension of execution of the arrest punishment.

The provision provided for in Paragraph 1 of Article 75 of the Criminal Code of the “person sentenced for the first time by an arrest penalty” should be interpreted as a person not previously sentenced with this punishment, i. e., (1) a person was not sentenced to an arrest punishment; or (2) although such a punishment might have been imposed by a sentence, the conviction has expired; or (3) the conviction has been revoked before the new crime is committed. In addition, the authors agree with the jurisprudence of the Supreme Court of Lithuania and the courts of lower instances that the cases when a person is sentenced to an arrest punishment and cases when a previously imposed punishment of another type is replaced by an arrest punishment, should not be equaled.

When assessing whether the objectives of an arrest punishment can be achieved without actually serving it, the court must be guided by the general grounds for sentencing and the purpose of the punishment. When deciding on the issue of suspending the execution of an arrest punishment, all the circumstances assessed by the courts in case of a suspension of the execution of an imprisonment should be assessed: the seriousness and nature of the criminal act, all circumstances of its commission, the personality of the accused, as well as the previous replacement of one punishment with an arrest punishment as a circumstance describing the personality of the offender, etc.

The authors take the view that the current formulation on the application of intensive supervision in the context of suspending the execution of an arrest punishment provided for by the CC lacks clarity. Therefore, it needs to be clarified by establishing that the imposition of intensive supervision as a measure of suspending the execution of an arrest punishment is a discretionary right of the court, which may be implemented by taking into account the nature of the criminal act, the personality of the offender and the needs for their resocialisation, the risk factors for repeating criminal behavior, other duties and penal measures imposed, etc.

Arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto probleminiai aspektai Lietuvoje

Gintaras Švedas

(Vilniaus universitetas)

Justyna Levon

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Tyrimo tikslas – išnagrinėti Lietuvos Respublikoje naujo – arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto įteisinimo pagrįstumo aspektus, identifikuoti šio instituto taikymo galimus probleminius aspektus ir jų sprendimo būdus. Arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto įteisinimu buvo siekiama sumažinti nuteistųjų arešto bausme bendrą skaičių ir sutaupyti valstybės biudžeto lėšų. Straipsnio autorių nuomone, tokiam tikslui pasiekti skirta priemonė kelia tam tikrų abejonių, nes šis tikslas galėjo būti daug efektyviau pasiektas pakeičiant BK 55 straipsnyje numatytą bausmių skyrimo taisyklę ir joje nustatant, jog su areštu nesusijusių bausmę teismas paprastai (o gal net ir privalomai) turėtų skirti ir baudžiamojo nusižengimo atveju.

Straipsnyje analizuojami trys arešto bausmės vykdymo atidėjimo sąlygų turinio ir jų taikymo teismų jurisprudencijoje probleminiai aspektai – tai nuostatos „asmens, pirmą kartą nuteisto arešto bausme“ turinys, bausmės paskirties (tikslų) reikšmė taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą ir intensyvios priežiūros privalomumas taikant arešto bausmės vykdymo atidėjimą.

Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalyje numatyta „asmens, pirmą kartą nuteistas arešto bausme“ nuostata turėtų būti aiškinama taip, kad tai yra asmuo, anksčiau nuteistas šia bausme, t. y. apkaltinamuoju nuosprendžiu jam nebuvo

paskirta arešto bausmė, arba, nors nuosprendžiu tokia bausmė ir buvo paskirta, tačiau iki naujo nusikaltimo padarymo jo teistumas išnykęs arba nustatyta tvarka panaikintas. Be to, straipsnio autoriai pritaria LAT ir žemesnės instancijos teismų pozicijai, kad neturėtų būti tapatinami atvejai, kai asmuo yra nuteisiamas arešto bausme, ir atvejai, kai arešto bausme yra pakeičiama anksčiau paskirta kitos rūšies bausmė.

Teismas, vertindamas, ar arešto bausmės tikslai gali būti pasiekti realiai jos neatliekant, turi vadovautis bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais ir bausmės paskirtimi. Sprendžiant arešto bausmės vykdymo atidėjimo klausimą turėtų būti vertinamos visos aplinkybės, kurias teismai vertina laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo atveju – nusikalstamos veikos pavojingumas ir pobūdis, jos padarymo aplinkybės, kaltinamojo asmenybė, taip pat ankstesnis vienos bausmės pakeitimas arešto bausme kaip kaltininko asmenybę apibūdinanti aplinkybė, ir kt.

Šiuo metu BK įtvirtinta formuluotė dėl intensyvios priežiūros taikymo skiriant arešto bausmės vykdymo atidėjimą nėra pakankamai aiški, todėl, straipsnio autorių nuomone, ją būtina patikslinti, nustatyti, kad intensyvios priežiūros skyrimas taikant bausmės vykdymo atidėjimą yra teismo diskrecinė teisė, kurią teismas įgyvendina atsižvelgdamas į nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę ir jo resocializacijos poreikius, pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos veiksnius, kitas paskirtas pareigas ir baudžiamojo poveikio priemones, ir kt.

Prof. habil. dr. Gintaras Švedas dėsto ir vykdo mokslinius tyrimus Vilniaus universiteto Teisės fakultete. Pagrindinės jo mokslinių interesų sritys – baudžiamoji teisė, tarptautinė ir Europos Sąjungos baudžiamoji teisė, bausmių skyrimas, baudžiamoji politika, tarptautinis teisinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose.

Prof. Habil. Dr. Gintaras Švedas teaches and conducts research at the Faculty of Law of Vilnius University. His main scholarly interests focus on criminal law, international and European Union criminal law, sentencing, criminal policy, and international legal cooperation in criminal matters.

Dr. Justyna Levon dėsto ir vykdo mokslinius tyrimus Vilniaus universiteto Teisės fakultete. Pagrindinės jos mokslinių interesų sritys – baudžiamoji justicija, teisė ir medicina.

Dr. Justyna Levon teaches and conducts research at Vilnius University, Faculty of Law. Her main scholarly interests focus on criminal justice and law and medicine.